

VREDNOSTI U RADU I PREPORUKE

ZA PRUŽANJE PSIHOLOŠKE ASISTENCIJE LEZBEJKAMA I BISEKSUALNIM ŽENAMA

Autorka: Dušica Popadić, direktorka Incest Trauma Centra - Beograd

Članak je napisan u junu 2012. god. za potrebe Priručnika za stručnjakinje i stručnjake koji rade psihološko savetovanje i terapiju, a u izdanju NVO za lezbejska ljudska prava „Labris“ iz Beograda

Zbog činjenice da sam kao spoljna saradnica NVO „Labris“, u periodu jun 2003. – jun 2008. ustanovila i vodila prvo psihološko savetovalište ove organizacije, kojem su se obratile 377 devojaka i žena putem ličnih dolazaka i interneta, upućen mi je predlog da sastavim novi pisani sadržaj kojim bih izdvojila šta smatram važnim za psihološko savetovanje sa ovom namenom, odnosno za stručnjak(inj)e koji su, po Zakonu, u svom poslu dužni da budu pouzdane/i za lezbejke i biseksualne devojke i žene. U navedenom periodu, radilo se o prvom savetovalištu ove vrste u Srbiji i najznačajnije teme koje su klijentkinje otvarale u radu su sledeće (redosled prema učestalosti): 1) Da li sam lezbejka? 2) Odnos sa roditeljima 3) Partnerski odnosi. Zbog podizanja svesti opšte i stručne javnosti, a prevashodno članica lezbejske zajednice, smatrala sam da je bitno da beležim iskustvo u radu i iz toga je proizašlo 8 članaka pisanih na polugodišnjoj osnovi (www.incestrauamacentar.org.rs / Rubrika: Publikacije-Autorski članci)*.

Dakle, pored paralelnog dugog trenerskog rada u oblasti (seksualnih) različitosti, ovo je deo iskustva iz kojeg bih izvela izvesne preporuke za rad bez obzira da li pružate psihološku asistenciju i radite u školi, policiji, zdravstvenoj ustanovi, centru za socijalni rad, nevladinoj organizaciji, privatnoj praksi. Ili ste odgovorni za preventivni rad u vrtiću, školi, ili drugoj ustanovi – odgovorni ste da utičete na razvoj stavova dece i mladih da budu ličnosti otvorenog uma, nehomofobični. U radu se ne može bez sledećeg:

- Čuje li Vaše neposredno okruženje redovno Vaš stav da je lezbejstvo zdrava i normalna stvar za svaku osobu? (i da su neke osobe heteroseksualne, a neke jednostavno nisu. TAČKA.)
- Da li ste imali kritičku fazu razmišljanja u vezi sa svojim stavom o lezbejstvu? Da li ste raščistili sa sobom da društveno nije isto biti lezbejka ili biti homoseksualac? Da li ste raščistili sa tendencijom „lečenja“ seksualne orijentacije, kako kod klijentkinje ne biste podsticali poznati sindrom „kad porastem, biću heteroseksualna“ (ili „ovo je sada tako, ali kasnije ću se udati (za osobu muškog pola) i imati decu“) – ili ga sami unosili u rad. Lezbejski seksualni identitet nije bolest da biste je lečili. Informišite se putem konvencija o ljudskim pravima jednako kao i putem stručne literature. Stav je isti.
- Da li razumete da svako Vaše neizjašnjavanje ili izjašnjavanje o temi lezbejstva i seksualnih različitosti predstavlja Vaš javni govor? I u privatnom i poslovnom okruženju. To znači da ste podržavajući deo viceva protiv gej osoba i kad čujete dok se pričaju. Pre više od 10 godina sam ustanovila termin „drugačija seksualna orijentacija od heteroseksualne“ koji je i danas u

upotrebi. Važno je razumeti da jezikom koji upotrebljavate određujete realnost – diskriminativnu ili nediskriminativnu. Zakonsku ili protivzakonitu. Izuzetno je važno odrediti se prema osnovnim pejorativnim nazivima koji se koriste prema osobama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. Nedopustivo je javni govor prilagođavati publici, umesto osobi čije dostojanstvo i ljudsko pravo mora biti poštovano. U okviru iste teme – jezika – staromodne termine „butch“ i „femme“ široko korišćene i unutar lezbejske scene je važno izbegavati. Ovi termini upravo ispočetka uvode žene lezbejske orijentacije u patrijarhalne, muško-ženske, uloge. Ako su lezbejska ljudska prava upravo o ljubavi između dve žene koju ostvaruju na sve svoje obostrano željene načine, zbog čega bi se podsticalo ponovo prisustvo muškarca u ovom odnosu i klasična, patrijarhalna, podela uloga kao u heteroseksualnom odnosu. Poznate, na pejorativan način, iznete pretpostavke o funkcionisanju lezbejskog odnosa od strane homofobične većine, zar ne? U ovoj podeli uloga znamo da je moć raspoređena neravnopravno, u korist muškarca, a upravo je to predmet višedecenijskog rada feminističkog pokreta u svetu, a u novije vreme i UN agencija, Saveta Evrope i drugih relevantnih institucija. I baš kad se na gotovo svim nivoima shvatila neophodnost uklanjanja ove neravnoteže moći, nemojte se iznenaditi da same lezbejke – jer im je potrebno naslanjanje na poznati model - još uvek insistiraju na jeziku koji podstiče istu neravnotežu. Ali ne morate Vi.

- Da li ste seli i naučili o istoriji LGBT pokreta u svetu? Nećete pravilno razumeti lezbejsku egzistenciju samo zato što ste „profesionalka / profesionalac“. Kao što je dobra terapeutkinja u ratnim okolnostima samo ona koja svoje znanje, veštine i iskustvo stavlja u društveni kontekst, što znači da je njena intervencija odraz razumevanja društvenog konteksta – identično je i sa pomagačicom / pomagačem koja/i pretenduje da pruži pravilnu intervenciju lezbejkama. Bez šire slike, ne stižete daleko.
- Širom slikom, učenjem i detaljnijim uvidom utičete na formiranje sopstvene politike u interesu lezbejki. Svoju politiku već imate. Možda joj samo još niste dali ovo ime. Imate je i ukoliko je pružanje psihološke asistencije lezbejkama samo Vaš dopunski izvor prihoda (ili osnovni?!) ili ukoliko se autentično interesujete i samoinicijativno pohađate edukacije koje se tiču ljudskih prava, roda, različitosti. Recite sebi koja je to politika. I na koji način klijentkinje koje Vam se obraćaju imaju dobit od Vaše politike? Dobit znači da je Vaša intervencija u interesu njihovog ličnog rasta i razvoja u, s početka spomenutu, ličnost otvorenog uma, sa značajnim samopoštovanjem i samopouzdanjem.
- Dinamika unutar lezbejske zajednice je intenzivna. Važno je autentično se zainteresovati i upoznati je. „Zajednica“ zvuči kao „jedno“, međutim vrlo je raznolika. Nisu sve devojke i žene deo „zajednice“ ili „scene“. Puno ih je koje ni po koju cenu ne žele da budu njen deo. Nekada će se dogoditi da bez obzira koliko ste otvorenog uma, prepoznajete tačnost izvesnih stereotipa u praksi. Možete se osetiti lojalni vrednostima kojima zajednički želimo da ukinemo stereotipe nametnute od homofobične većine, a ujedno uočavate da pojedini stereotipi imaju povremeno utemeljenja. Ukoliko ste angažovani u okviru LGBT pokreta/organizacije, niste slepo vojnik LGBT pokreta/organizacije. Imate svoje kritičko mišljenje, npr. dobri ste u razumevanju uzroka i posledica. Shvatate zašto dolazi do potvrde stereotipa. **Upotrebite to na konstruktivan način.**

Opet u interesu stvarnih žena lezbejske orijentacije. Jer, dugujete im iskren i stručan pristup, ne ideologiju. **Klijentkinje su Vaš klijent. Ne poslodavac, ne homofobija, niste u njihovoj službi.** Vaša je odgovornost i da u okviru psihološke asistencije otvorite sledeća pitanja: o riziku lezbejske zajednice kao geta, da promovirate savezništvo između heteroseksualnih osoba i lezbejki, kao i lezbejki i heteroseksualnih osoba (napomena: naizgled „ponavljanje“ je namerno) koje se realizuje u svakodnevnici, privatnosti, poslu, volontiranju za važna društvena pitanja i dr., o diskriminaciji unutar lezbejske zajednice (šta o tome zaista znate?), i puno drugih.

- Egzistencija biseksualnih žena se razlikuje od egzistencije žena drugih seksualnih orijentacija. Važno je shvatiti je ozbiljno, naučiti od klijentkinje o specifičnostima i ni na koji način, čak i nehotično, ne postati deo obrasca, repeticije diskriminacije kojoj su žene biseksualne orijentacije izložene unutar lezbejske zajednice. Ovo nije neki „fluidan“ identitet, promenljiv u smislu nepouzdan. Biseksualna žena ima često nepovoljan tretman unutar lezbejske zajednice za kojom traga, jednako kao i lezbejke, kao bezbednim mestom. Analogija diskriminacije unutar lezbejske zajednice se može povući i ka ženama romske ili druge ne-srpske nacionalnosti (i religijskih uverenja), ženama sa invaliditetom, ženama ženstvenog izgleda, iz manjih mesta u Srbiji. Na specifičan način se reflektuje različitost prema obeležju klase i obrazovanja. Na svaki od ovih procesa je neophodno obratiti pažnju, prepoznati i ispoljiti jasnost u vrednostima.
- Ako ste u ovom trenutku svog života heteroseksualni: Da li su lezbejke i biseksualne žene deo Vašeg svakodnevnog privatnog života? Vaše su prijateljice, kolegice, rođake – koje na Vaš rođendan dolaze sa svojom partnerkom i, u dogovoru s njom, činjenicu da su par otvoreno predstavljate drugima na slavlju? Jednako, sa zadovoljstvom, kao i za neki heteroseksualni par koji ste pozvali na slavlje? Jednako aktivno učestvujete i delite srećne ili tužne vesti ovog para sa sebi bliskim osobama, kao što ispoljavate saosećanje za životne događaje znanog Vama (i Vama bliskima) heteroseksualnog para? Ili o 24 sata svoje rođake ili drugarice ne znate zapravo puno? Ako su lezbejke i biseksualne devojke i žene „samo Vaše klijentkinje/pacijentkinje“, šta mislite zašto je to tako? Šta o Vašem angažovanju u pružanju psihološke asistencije lezbejkama misli Vaša voljena osoba? A Vaša primarna porodica? Prijatelji(ce)? Kako ste svoj angažman u oblasti seksualnih različitosti predstavili bliskim osobama i na koji način ste se prilagođavali mišljenju svog okruženja?
- Ako ste u ovom trenutku svog života drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne: Važno je ne biti deo „lezbejske scene“. Nije etički biti i nemoguće je očuvati odnos poverenja sa klijentkinjama, ukoliko izlazite na ista mesta, srećete svoje klijentkinje u situacijama njihove privatnosti ili se pred očima klijentkinja odvija Vaša privatnost. Iako se o profesionalnosti kroz očuvanje granica, pojam transfera i kontratransfera, i dr. svakako uči tokom školovanja, uskost „friendly“ – prijateljski nastrojenog – društvenog okruženja (a lezbejska zajednica to na prvi pogled jeste) navodi zapravo na prelaženje ove granice. Ovaj izazov je razumljiv, jer i pomagač(ica) ima potrebu da svoj identitet ostvaruje u bezbednom okruženju koji – ako želi da ponudi profesionalnost – gradi na drugom mestu. Za pravilno razumevanje tema koje otvaraju klijentkinje, nije neophodno redovno aktivno učešće u slobodnim aktivnostima organizovanim

unutar lezbejske zajednice. Nikoga ne izdajete neučešćem. Obrnuto, spremniji ste da odgovorite zahtevima koje klijentkinje postavljaju pred Vas.

- Večna je dilema da li samo osoba koja ima određeno iskustvo, može najbolje da razume slično iskustvo. Ili, nekad se kaže, „samo ona i može da razume“. Nije uslov. Ukoliko ste izuzetno naučili o egzistenciji svoje klijentkinje koja pripada marginalizovanoj društvenoj grupi, naučili o mehanizmima opresije (napomena: to se nije učilo tokom školovanja). Još jednom se vraćamo na zlatna slova koja glase: **VI STE POMAGAČ(ICA) U DRUŠTVENOM KONTEKSTU**. Samo tada sve što ste prethodno učili i radili ima smisla. Istovremeno, ako delite iskustvo koje ima i Vaša klijentkinja (imate srodno iskustvo), možete joj i pomoći i odmoći. Zavisno od toga „kako stojite“ sa sopstvenim iskustvom. Zavisno gde se nalazite na tom zamišljenom kontinuumu razumevanja sopstvenog identiteta i afirmacije i promovisanja istog - gde ste u građenju sopstvene šire slike u kojoj ovaj identitet poimate kao jedan od Vaših identiteta, jedno od Vaših životnih iskustava. Zavisno šta je sa Vašim kritičkim mišljenjem u vezi sa tom istom, širom, slikom.
- Pružanje psihološke asistencije društveno marginalizovanim grupama je **JAVNI RAD**. Zbog toga što je lezbejska egzistencija društveno pitanje koje zahteva društvenu promenu. Vi ste javna zagovaračica / javni zagovarač za promenu postojećeg nepovoljnog društvenog stava. To znači da izlazite iz svojih ordinacija i drugih soba za rad u kojima pružate psihološku asistenciju i koristite svoj profesionalni autoritet i znanje kako biste dali svoj doprinos ovoj promeni. Jer marite. Jer Vam je stalo. Nije posao završen time što ste se zatvorili među četiri zida svoje sobe za rad i niko ne zna šta ste radili i šta ste postigli (puno ste naučili u radu sa gej osobama, a ne delite to ni sa kim u zajednici već čuvate to kao neku „lošu tajnu“ i nazivate to pravilom poverljivosti?). Važno je razumeti da stručno lice nije tu da „posmatra i analizira gej osobu“. Obrnuto, izađite u zajednicu u kojoj živite. Uložite svoje ime i pokažite svoje lice u okviru ulične akcije za lezbejska ljudska prava, na pres konferenciji i dr. Povežite se sa koleginicama i kolegama iz regiona koji su se već umrežili da jedni od drugih uče kako da što bolje razumeju lezbejsku stvarnost. Ako radite u školi, otvorili ste na školskom vebsajtu rubriku za LGBT tinejdžer(k)e. Založili ste se za to, jer i sami znate da se radi o najranjivijem periodu za adolescent(kinj)e u kojem tragaju za bezbednim ogledalom u kojem će se ogledati i voleti sliku o sebi. Mi odrasli smo dužni da ga pružimo. Ako je učenica u školi loše tretirana zbog pretpostavke o svojoj seksualnoj orijentaciji ili zbog svoje lezbejske orijentacije, javno ste ustali da zaustavite diskriminaciju u situaciji pred nastavničkim većem ili u drugoj situaciji gde je bilo potrebno da budete saveznik/ca i objasnili ranjivost pozicije učenice, pa i po cenu konfrontacije u kolektivu. Učinili ste sve kao što činite za svoje dete ili dete u svojoj blizini koje volite. Okupili ste grupe podrške za roditelje vaših đaka koji su drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. Ovo su samo neki primeri iskoraka iz starog modela udobne pozicije pomagačice/pomagača koja/i teme diskriminacije, različitosti i nasilja tretira bez društvenog konteksta. Osmislite svoje.
- Šira slika se odnosi i na Vaše shvatanje pozicije LGBT organizacija u Srbiji i uticaja ovih organizacija na život stvarnih žena lezbejske i biseksualne orijentacije koje su tu negde, među nama, bez obzira da li ste u urbanoj ili ruralnoj sredini. Sa kim sarađujete - i to je deo Vaše politike. Nosite odgovornost u okviru koje državne ustanove ili nevladine organizacije realizujete

svoj angažman u oblasti seksualnih različitosti. Odlučili ste se za psihološko savetovalište pri Srpskoj pravoslavnoj crkvi ili drugo savetovalište gde je namera „izlečenje“ od homoseksualnosti? Na Vama je izbor. S druge strane, ako budete imali drugačije mišljenje od LGBT organizacija, to je poseban izazov. Vi znate da ste tu da radite isključivo za svoju klijentkinju.

- **Vrednost u radu predstavlja svako Vaše verbalno ili neverbalno izjašnjavanje koje se tiče klijentkinje.**

*Teme članaka: 1. Susret sa domaćom lezbejskom scenom – “Da li sam to ja?” 2. Internalizovana homofobija u svakoj od nas 3. “Ne, meni se to ne dešava” (ili: Nasilje u lezbejskim partnerskim odnosima) 4. Koliko nedostatak pozitivnih role modela utiče na coming out lezbejki? 5. Lezbejski partnerski odnosi (ili: Koliko je važno potražiti psihološku asistenciju za građenje lezbejskog partnerskog odnosa (a ne samo u krizi) 6. Lezbejke koje su preživele seksualno nasilje u detinjstvu 7. Pismo roditeljima 8. Kako politika LGBT organizacija utiče na stvarni život lezbejki i biseksualnih žena u Srbiji (Pogled iz Labrisovog psihološkog savetovališta).